
Die nuwe *AWS* in die praktyk: 'n gebruikersoorsig na twee jaar¹

J. du T. McLachlan, *Taalpraktisyn, Pretoria, Suid-Afrika*

Abstract: *The Afrikaanse Woordelys en Spelreëls in Practice: A User's View after Two Years of Use.* A language practitioner takes a critical look at the eighth improved edition of the *Afrikaanse Woordelys en Spelreëls*, the authoritative Afrikaans spelling list and spelling rules, after using it intensively for two years. The first impression contains many confusing typographical errors, but these have for the most part been corrected in the second. In many respects the Eighth Edition is an improvement on its predecessor; the rules are explained more comprehensively and the spelling list and abbreviations list are greatly expanded. The spelling list contains more information for the user, for example more diminutives, degrees of comparison, attributive past participles and certain compounds the styling of which often presents problems for writers of Afrikaans. However, some of these rules create problems: they complicate established usage unnecessarily, are formulated inadequately and are difficult to apply in practice, and the examples are too simplistic. The list also contains many apparent inconsistencies the ordinary user may find incomprehensible and confusing. The conclusion is that, while the publication is in many respects more user-friendly than its predecessor, it lacks the necessary consistency and cohesion. Many shortcomings could have been eliminated if the complete draft had been submitted to language practitioners to use and evaluate in practice.

Keywords: ABBREVIATIONS, COMPREHENSIVE EXPLANATIONS, DEGREES OF COMPARISON, DIMINUTIVES, EDITING, EXPANSIONS, INCONSISTENCIES, INDEX, LANGUAGE DESIGNATIONS, LINK PHONEMES, NEW RULES, NEW WORDS, NUMERALS, OVERALL IMPRESSION, PAST PARTICIPLES, PROPER-NAME RULE, SEPARATED COMPOUNDS, SPELLING LIST, SPELLING RULES, TERMS, VULGAR FRACTIONS

Opsomming: Die agste, verbeterde uitgawe van die *Afrikaanse Woordelys en Spelreëls* word na twee jaar se intensiewe gebruik in die taalpraktyk krities beskou. Hoewel die eerste druk heelwat verwarrende setfoute het, is dit in die tweede druk grotendeels reggestel. Die *AWS*⁸ het heelwat verbeteringe vergeleke met sy voorganger, soos omvattender omskrywe reëls en 'n grootliks uitgebreide woordelys en afkortinglys. Die woordelys bevat meer inligting, soos meer verkleiningsvorme, trappe van vergelyking, adjektiewies gebruikte voltooide deelwoorde en samestellings waarvan die skryfwyse problematies kan wees. Terselfdertyd lewer van die reëls probleme op omdat hulle onnodig kompliserend is, ontoereikend geformuleer is, eensoortig geïllustreer is of prakties moeilik toegepas word. Daar is ook heelwat oënsynlike inkonsekwentheid in die woordelys wat vir die gewone gebruiker onbegryplik en verwarrend is. Die gevolgtrekking is dat hoewel die *AWS*⁸ in sommige opsigte gebruikersvriendeliker as sy voorganger is, daar by die opstel daarvan skynbaar te seksioneel te werk gegaan is en dat hegte koördinerende nodig was. Baie tekortko-

minge sou uitgeskakel gewees het as die konseppublikasie eers aan taalpraktisyne voorgelê is om in die praktyk te toets.

Slutelwoorde: AFKORTINGS, AFSTANDSAMESTELLINGS, BREUKNAME, EIENAAM-REËL, EIETYDSE WOORDE, GEHEELINDRUK, INDEKS, INKONSEKWENTHEDE, NUWE REËLS, OMVATTENDER OMSKRYWINGS, SPELREËLS, TAALNAME, TEKSVERSORGING, TELWOORDE, TERME, TRAPPE VAN VERGELYKING, UITBREIDINGS, VERKLEINWOORDE, VOEGSELS, VOLTOOIDE DEELWOORDE, WOORDELYS

1. Inleidend

1.1 Kritiese beskouing

Die nuwe *Afrikaanse Woordelys en Spelreëls*² (hierna AWS⁸) het nagenoeg twee jaar gelede verskyn. Ten tyde van die vrystelling is daar heelwat gesê oor veral die groter vryheid wat dit vir gebruikers van Afrikaans sou bring en die groter gebruikersvriendelikheid daarvan. Na twee jaar van intensiewe gebruik van die AWS⁸ kan uitsprake soos dié, maar ook die publikasie as geheel, seker weer krities beskou word.

1.2 Praktyk as uitgangspunt

Die bespreking wat volg, is die mening van 'n taalpraktisyn wat daaglik die reëls van die AWS⁸ moet toepas en daaglik vrae oor Afrikaanse taalgebruik (dikwels met spesifieke verwysing na die AWS⁸) moet beantwoord, en wil dus nie voorgee om 'n suiwer taalwetenskaplike of leksikografiese analise te wees nie. Die menings is my eie (hoewel ek die insigte wat verskeie kollegas met my gedeel het, met dank erken) en die kritiek wat uitgespreek word, is nie punterigheid of foutsoekerigheid nie, maar spruit sonder uitsondering voort uit probleme en navrae wat uit die harde werklikheid van die praktyk gekom het.

2. Verbeteringe

2.1 Gebruikersvriendelikheid

Die AWS⁸ is inderdaad in sommige opsigte gebruikersvriendeliker as sy voorganger, maar dan moet 'n mens die boek in sy geheel deeglik leer ken. Dit is terselfdertyd egter ook 'n punt van kritiek, want diegene wat dit nie doen of die noodigheid daarvoor insien nie, kan maklik onder 'n wanindruk kom as hy die AWS⁸ bloot selektief of lukraak as vinnige naslaanbron gebruik. Dit is hoofsaaklik die gevolg van die feit dat sekere alternatiewe wat in die spelreël-

gedeelte gegee word, nie in die woordelysgedeelte gereflekteer word nie. Die Taalkommissie (TK) meld hierdie feit wel duidelik op verskeie plekke (o.a. op pp. 6 en 7), maar 'n mens moet nogal kophou om te onthou watter alternatiewe nié in die woordelys gegee word nie (vgl. byvoorbeeld p. 13 #³ 3.1 en p. 24 # 3.4(1), teenoor p. 24 # 3.1). Die TK sou die AWS⁸ baie meer gebruikersvriendelik gemaak het as hy by die talle inskrywings in die woordelys ten opsigte waarvan daar keuses in die spelreëls gelaat word, 'n kommentaarsimbool aanbring het om die gebruiker se aandag daarop te vestig dat hy 'n keuse het.

2.2 Omvattender omskrywings

Die AWS⁸ is heelwat lywiger as die vorige uitgawe: die woordelys is langer met meer "probleem"-samestellings en die afkortinglys is 'n reuseverbetering op die vorige.

Die spelreëls is eweneens omvattender omskryf en geïllustreer, en is in sommige opsigte ook toegankliker. Nietemin is die "wetenskaplike" inslag daarvan — wat 'n sekere taalkundekennis, en minstens vertrouwdheid met die terme in die termlys, veronderstel — blykens talle navrae wat ek al ontvang het, soms 'n probleem. So byvoorbeeld moet die gewone gebruiker direk die verskil tussen afleidings en samestellings ken om die deelteken x koppelteken-reël op p. 32 # 1.1.2(1) — die verskil tussen *geëien* en *toe-eien* — te kan toepas.

Daarenteen word die beginsel agter die skryfwyse van *ekonomieseklaspassasier* e.d. nóg op p. 36 nóg op p. 72 of elders verklaar. 'n Eenvoudige verduideliking van die verskil tussen konstruksies soos *warm waterbottel* en *warmwaterbottel* en 'n saaklike reëlformulering daarby sou al baie help. Eweneens word die stelsel van meervoudsvorming by sekere tipes koppeling (p. 28 # 4) byvoorbeeld glad nie verklaar nie. Hier moet m.i. gesê word hoekom dit *luitenant-generaals* maar *direkteurs-generaal* is.

2.3 Eietydse woorde

Die woordelys bevat ook heelwat eietydse woorde en verbindings wat nou deur die TK as Standaardafrikaans gesanksioneer is, of wat so gedurig verkeerd gespél of geskryf word. Die lys sluit woorde in wat in die pers opsien gebaar het, soos *steak* en *tjopper*, maar ook talle ander, soos —

affair, *berese* x *bereisde*, *blosser*, *braai vleis* (die kos én die geleentheid), *country* (musiek), *drein* -e of -s, *drom* ('n - petrol), *dwelm* -s, *faks* (ww. en s.nw.), *fooi* (professionele vergoeding), *impak*, *implementeer*, *integrale* naas *integreerende deel*, *luuks* (b.nw.), *monitor* (ww.) x *moniteer*, *ombudsman*, *pornofilm*, *spitsuur*, *stres*, *subpoena* (ww. en s.nw.), *trippel* (drie maal), *tussenpose* -s, *uitstaande*

('n - prestasie), *vanilla* (naas *vanielje*), *vertoring* (naas *vertoorn!*), *vigilante*, *vigs*, *Zimbabwiër* (nie *Zimbabweër nie).

2.3.1 Gebruiklikheidsaanduidings

Hoewel op p. 5 beklemtoon word dat die AWS⁸ nie 'n woordeboek is nie en 'n mens dus nie woordeboekinligting daarin moet verwag nie, sou dit tog gerade wees om soms gebruiklikheidsaanduidings te gee by woorde soos *tjopper*, *hendikep*, *kys*, *laitie*, *propper(s)*, *spot* (vrae -) e.d. Die TK gee immers toe (p. 2 # 4) dat opname in die AWS die status van Standaardafrikaans aan woorde verleen.

2.3.2 Norme

'n Mens wonder soms ook onwillekeurig volgens watter norme dié status verleen word. Hoekom sou *steak*, *tjopper* en *boks(e)* aanvaarbaar wees, maar *jeans*, *belt* en *tjips* nie? En as *vertoring* nou aanvaarbaar is, is dit so vergesog om te dink dat "Sy toring het ontvlam" ook gaan volg? *Bylaag* word naas *bylae* erken en *demoon* naas *demon*, maar nie byvoorbeeld *aflas* naas *afgelas* of *ampuul* naas *ampule/ampul* of *ikoon* naas *ikon* nie — almal, het die ondervinding geleer, ewe veel voorkomende vorme.

2.4 Nuttige uitbreidings

Die heelwat groter getalle verkleinwoorde wat gegee word, is ook 'n verbetering, en miskien nog nuttiger is die tientalle byvoeglik gebruikte voltooidedeelwoorde (dikwels onder *ge-* ingeskryf) — daardie ewige probleem van *-de* of *-te*. Laasgenoemde probleem word ook redelik uitvoerig bespreek op pp. 23-25, en die reëling dat werkwoorde wat op *f*, *g* of *s* uitgaan, nou maar 'n *-te* of 'n *-de* kan kry (p. 24 # 3.4), sal dit vir talle makliker maak.

Hoewel die kwessie van woordgroepe waarvan 'n afleiding gevorm word en wat dan vas geskryf word, in die spelreëls bespreek word (bv. p. 71 # 2.3), is daar talle voorbeelde van sulke groepe en die gepaardgaande afleidings in die lys. Hopelik sal die gewone taalgebruiker hierby baat vind. Dieselfde kan gesê word van die herbereëling van aksentteengebruik (hfst. 8, pp. 30-31).

2.5 Trappe van vergelyking

By die oorgrote meerderheid van die byvoeglike naamwoorde word daar nou ook trappe van vergelyking gegee — ook baie nuttig. Hoewel die meeste steeds slegs die *-er/-ste* kry, is dit opvallend hoe dikwels *meer/mees* nou ook

aanvaarbaar is. Die beginsel waarvolgens albei vorme toegelaat word, is onduidelik. Dit wil voorkom asof daar enigsins arbitrêr te werk gegaan is, asof gebruiksfrekwensie soos die TK dit sien, die maatstaf was.

2.6 Voegsels

Dit is ook van harte te verwelkom dat die AWS^s op pp. 15-16, # 3.6, die mite dat voegsels ("soms verkeerdelik 'n *verbindingsklank* genoem" — p. 10) vermy moet word, die nek inslaan. Nie dat al die probleme daarrondom nou opgelos is nie, maar daar is nuttige riglyne. 'n Welkome paragraaf is ook *Die koppelteken as weglatingstekens* (p. 43 # 4). Hierin word o.a. die kwessie van *staats- en provinsiale hospitale* x **provinsiale- en staatshospitale* bespreek, asook die ou geskilpunt van *mans- en dameskoene* x **man- en dameskoene* (wat op p. 15, # 3.6.1, gemotiveer word).

2.7 Afkortings

Die afkortingslys is eweneens grootliks uitgebrei en gemoderniseer. Die afkortingsreëls word ook uitvoeriger uiteengesit, met duidelike standpunte oor die gebruik van punte en, nuut, die gebruik van koppeltekens in afkortings. Wat laasgenoemde betref, val koppeltekens in afkortings weg, bv. *lt.genl.* i.p.v. *lt-genl.*, hoewel dit nie beteken dat verbindings met afkortings nou ook sonder koppeltekens moet wees nie (p. 331 # 6) — 'n misverstand wat al opgeduik het. Die TK skryf nou voor dat afkortings van graadname punte móét hê (p. 330 # 4.1).

Hoewel dit duister is waarom punte by graadafkortings verpligtend is terwyl dit by talle ander vergelykbare soorte afkortings minstens opsioneel is, is dit seker gerieflik om 'n vaste reël te hê waar 'n mens nie aan 'n bepaalde universiteit se stelsel gebonde is nie. Die omvattendheid van die lys graadafkortings maak dit egter 'n baie nuttige naslaanbron.

2.8 Terme en indeks

Nuut in die AWS^s is ook 'n lys termverklarings (pp. 8-10), wat noodsaaklik is vir die gebruiker wat nie met taalkundige terme bekend is nie, of wat terme soos *skeibare werkwoorde*, *lettergrepe* en *verbindingsklanke* ken en "soms nog verkeerdelik" gebruik. Hier word diesulkes daarop gewys dat onderskeidelik *deeltjewerkwoorde*, *sillabes* en *voegsels* eintlik die korrekte terme is.

Daar is ook agter in die boek 'n indeks (pp. 385-393), wat nuttig kan wees mits die gebruiker die terme en die uiteensetting van die indeks ken.

3. Teksversorging

3.1 Setfoute

Die eerste druk het heelwat setfoute. Die meeste daarvan (39) is in 'n erratalys agter in die boek vervat, maar daar is ook 'n klompie ander, waarvan sommige nogal verwarrend is. Dit is jammer, want duisende mense gebruik natuurlik nog hierdie eerste druk. Verreweg die meeste van die foute is egter in die tweede druk reggestel, met inbegrip van alfabetiese verskuiwings waar nodig. Die oorblywendes is seker nie van kritieke belang nie.

3.2 Kommentaar

Van die regstellings en oorblywende foute verdien egter kommentaar:

- (a) Die skryfwyse *ouer-onderwyser-vereniging* is verander tot *ouer-onderwysers-vereniging*.

Eersgenoemde skryfwyse kom ooreen met die reël op p. 36, # 3.1, terwyl laasgenoemde skryfwyse in stryd is met die beginsel op p. 36, # 2.2.1(2), ás die s 'n voëgsel is. As dit 'n meervouds-s is, klink dit soos 'n vereniging van onderwysers en 'n ouer, wat onsinnig is. Dié s word seker amper uitsonderingloos uitgespreek, maar is dit nodig om 'n gevestigde skryfwyse te verander om in die keurslyf van die soms twyfelagtige reël en voorbeelde op pp. 36 en 37 in te dwing?

- (b) Die verandering van *volvet* (- kaas) tot *volvetkaas* vestig noodwendig die aandag op soortgelyke kombinasies oral in die woordelys, byvoorbeeld:

<i>volvetkaas</i>	<i>keurgraad botter</i>
<i>eerstegraadperske</i>	<i>oorgewig bagasie</i>
<i>oopplankombuis</i>	<i>kaalvoet seun</i>

Die verskil lê vermoedelik daarin dat, na iemand se oordeel, die bepalers van sulke kombinasies soms predikatief gebruik kan word en soms nie. Dié soort kombinasie word egter nêrens verduidelik of bereël nie, en skep, het die praktyk geleer, baie verwarring by sowel "gewone" as meer ingeligte gebruikers.

- (c) Die eerste druk het op p. 43 in # 4 (Opm.) die voorbeeld *wol- en poliësterbaadjies* x *wol-en-poliëster-baadjes* gebruik, wat natuurlik, volgens die nuwe reël op p. 35, # 2.1.4.1, *wol- en poli-esterbaadjies* en *wol-en-poli-ester-baadjes* moes gewees het. In die tweede druk is *poliëster* deur *katoen*

vervang. Dit stel wel die setfout reg en illustreer die betrokke reël goed genoeg, maar los nog nie die eintlike probleem op nie. 'n Mens kry immers nog steeds baadjies van wol en poli-ester, en hier en in tientalle ander kombinasies sit 'n mens nog steeds met onaanvaarbare skrifbeelde.

Terloops, dié reël kan baie nuttig wees, maar is, behoudens enkele gevestigde gevalle, in die praktyk morsdood. Bowendien, die argument agter die skryfwyse *wol-en-katoen-baadjie* word ontoepasbaar wanneer drie of meer bepalerelemente aanwesig is maar dieselfde beginsel bly geld, bv. in 'n *wol-, katoen- en bokhaarbaadjie* of 'n *oor-, neus- en keelspesialis*.

- (d) Op p. 52 staan *Menlo Park* en *Koue Bokkeveld* i.p.v. *Menlo Park* en *Koue-Bokkeveld*, soos in die **Amptelike Pleknamelys**, terwyl die TK op p. 2, # 10, spesifiek sê dat hy die Pleknamekomitee se spellings aanvaar en erken. Vergelyk *Koue Bokkeveld* bowendien met p. 41, # 3.10.1, wat sê dat 'n koppelteken in sulke gevalle gebruik word, bv. *Klein-Karoo* en *Verre-Ooste*.

4. Nuwe reëls

Soos reeds gesê, is daar van die nuwe reëls wat te verwelkom is. (Met "nuwe reëls" word ook dié bedoel wat nie in die vorige uitgawe verskyn het nie, maar wel vroeër bekendgemaak is.) Hier word egter net enkele genoem wat, soos die ondervinding geleer het, probleme oplewer.

4.1 Die poli-ester-tipe

Die reël (p. 35 # 2.1.4.1, gelees met 2.1.4.2) dat koppeltekens in verbindingsgebruik moet word waar 'n opeenvolging van vokaalleters verkeerd gelees kan word en waar die eerste lid twee- of meersillabig en van Griekse of Latynse herkoms is, is om verskeie redes kortsigtig. Dit is wel so dat gebruikers soms nie kan onderskei tussen bv. *foto-* as woord en as woorddeel in *foto-omslag* en *foto-osmose* nie, maar dit kom so selde voor dat dit amper nie saak maak nie.

Dit is ook so dat daar in baie gevalle wel 'n weerstand was teen gevalle soos *sosioëkonomies*. Daarenteen is die honderde gevalle van die *poliëster*-tipe reeds in so 'n mate aanvaar in die wetenskaplike en tegnologiese wêreld dat daar nou weerstand teen *poli-ester* ens. ondervind word.

Bowendien word hier nou van die "nietaalkundige" gebruiker allerhande taalkundige vaardighede vereis, soos om een- en meersillabigheid te kan onderskei en om soms 'n heel deeglike kennis van die etimologie te hê. Wat byvoorbeeld gemaak met *ensoöties*? Hy moet die samestelling van die woord kan onderskei van dié van *hidroëlektries*, hy moet kan erken dat *enso-* nie 'n

tweesillabige voorvoegsel is nie, selfs dat *soö-* nie dieselfde as *koö-* in *koöperatief* x *ko-operatief* is nie. Selfs al sou hy 'n woordeboek soos die groot Webster's gebruik, sou dié se en + zo + otic of zo + ology hom verwar as hy nie sy etimologie goed ken nie.

Dit is vir die niechemikus of nie-etimoloog dikwels haas onmoontlik om te onderskei tussen 'n meersillabige voorvoegsel en 'n kombinasie van voorvoegsels, bv. *bufadiënnolied*, *piëso-elektries* e.d.

Gevalle soos die *-eder*-tipe is ook 'n probleem. In *hidroëlektries* sal die gewone gebruiker nog *elektries* in 'n woordeboek kry en sy afleidings op grond daarvan kan maak, maar hy sal vergeefs soek na *eder* in gevalle soos *holoëder* of *tetartoëder*. En om van byvoorbeeld die geoloog te verwag om gespesialiseerde taalkunde soos semantiese merkers en dies meer te ken voordat hy reg kan skryf, is onrealisties.

Bowendien skep die koppelteken soms skrifbeelde wat net nie aanvaarbaar is nie. Dit is asof die koppelteken betekeniseenhede onnodig skommel en misleidende betekenisgroeperinge skep; kyk maar na *mikro-elementinhoud*, *heksakisokta-eder* (vgl. *okta-eder* p. 226) e.d. Dis asof 'n mens soms gedwing word om nóg 'n koppelteken in te sit, wat onaanneemlik is.

4.1.1 Woordeboeke

Op p. 2, # 6, sê die TK dat talle terme soos bogenoendes uit die AWS⁸ wegge laat is omdat dit "tans maklik in tegniese woordeboeke nageslaan kan word". Die ironie is dat selfs die jongste (selfs soms 1991-) uitgawes van sodanige en ander woordeboeke meteens verouderd is.

'n Veel sinvoller reëling sou gewees het om nie die onderskeid tussen een- en meersillabige woorde te maak nie en om by albei tipes die keuse van koppelteken of deelteken te laat. Dan sou baie van bg. probleme uitgeskakel gewees het en sou die woordeboeke minstens ook reg gewees het.

4.2 Die *mond-tot-mond-asemhaling*-tipe

Die reël gestel op p. 39, # 3.5.3, is m.i. ontoepasbaar. (Dit is bevestig op die bekendstellingseminaar van die AWS⁸, toe TK-lede skerp van mekaar verskil het oor die toepassing daarvan.) Die verskil tussen *mond-tot-mond-asemhaling* en *kop aan kop botsing* is blykbaar daarin geleë dat die adjektiewiese groep in eersgenoemde nie predikatief gebruik kan word nie, maar dié in laasgenoemde wel. Dit, meen ek, is dikwels 'n kwessie van opinie en omstandighede.

'n Gewone gebruiker verstaan miskien die begrippe attributief en predikatief en wil nou daarvolgens toets of hy vas of los moet skryf. Dan sou die volgende seker nie onredelik wees nie: Op 'n vraag deur die dokter aan die ambulansman oor noodbehandeling, sê laasgenoemde:

"Die asemhaling was mond tot mond, dokter — die resussiteerder was stukkend." Of iemand vra: "Wat moet ek aantrek vanaand?", en kry die antwoord: "Trek informeel aan, man, die onthaal is kaas en wyn, nie formeel nie."

Hoekom dan nie ook *mond tot mond asemhaling* en *kaas en wyn onthaal* nie? Bowendien gebruik die TK self op pp. 25 en 26, # 4 en 6, die skryfwyse *een-tot-een-verhouding* in sinne wat sonder twyfel ewe goed kon gelui het: "... maar die verhouding is nie een tot een nie." Hoekom dan die koppeltekens as dit by *stap vir stap ontleding* nie daar moet wees nie?

Om van die gewone gebruiker te verwag om allerhande tegniese afleidings en ontledings te maak om sinne soos die omstellings hierbo te onderskei van die AWS^s se voorbeelde en te bepaal waarom dit nie geldig is nie, is futiel.

Op p. 158 word gesê dis 'n *heen en weer diens*, maar dis tog nie die diens wat "heen en weer" is nie — wel dit wat "diens" by implikasie benoem. Hierdie inskrywing het my ook heeltemal in die war gebring toe ek wou kontroleer hoe die AWS^s "heen- en terugreis" sou skryf. Dit is seker nie ondenkbaar dat 'n gebruiker op grond van dié inskrywing kan aflei dat hy "die heen en terug reis" moet skryf nie. En met *heenreis* en *terugreis* afsonderlik en # 3.5.2 en 3.5.3 op p. 39 sowel as # 4 Opm. op p. 43 in gedagte, wat is dit nou: *heen- en terugreis* of *heen-en-terug-reis*?

4.3 Die eienaamreël

Die losskryf van eienaamverbindings (p. 68 # 2.1) kan baie nuttig wees, veral by baie komplekse kombinasies, maar meestal kom dit diegene tegemoet wat in ieder geval nooit geweet het dat bv. *Hatfield apteek* eintlik as 'n samestelling geskryf moet gewees het nie. Vir die redigeerder wat moet besluit of die teks voor hom korrek is al dan nie, of wat 'n konsekwente styl moet probeer handhaaf, lewer die reël baie probleme op omdat dit so vaag en onvolledig geformuleer is en die voorbeelde so eensoortig is.

Minstens die volgende vrae moes ook aandag gekry het:

4.3.1 Saamgestelde eiename

Wat van "saamgestelde eiename" wat verder verbind? As *Curriebeker* en *Lesotho-hoogland* ook *Currie Beker* en *Lesotho Hoogland* kan wees, is *Currie Beker krietketwedstryd* en *Lesotho Hoogland waterprojek* ook korrek, of slegs *Currie Bekerkrietketwedstryd* en *Lesotho Hooglandwaterprojek*?

Daar is 'n mediese fonds genaamd die MICWU- Mediese Fonds (wat ook sonder die koppelteken korrek sou wees volgens die afstandsamestellingreël, p. 40

3.6) en 'n nywerheidsooreenkoms in verband daarmee. Is MICWU(-) Mediese Fonds Ooreenkoms ook korrek, of slegs MICWU(-)Mediese fondsooreenkoms?

4.3.2 Voegsels

Wat van gevalle met voegsels? "Boer" kan 'n eienaam wees (p. 48 # 2.4.1); "Arbeider" (p. 49 # 2.6.2) vermoedelik ook en "Hoffmann" beslis. Dus ook *Boere Oorlog*, *Arbeiders Party* en, argumentshalwe, *Hoffmanns Druppels*?

Vergelyk hier ook die vereiste van 'n koppelteken by samestellings met voegsels (p. 40 # 3.6 Opm. en p. 36 # 2.2.1(2)).

4.3.3 Eienaam x soortnaam

Wat van die wisseling eienaam x soortnaam? As *Andes gebergte* reg is, is *Rots gebergte* (die vertaling vir "The Rockies" of "Rocky Mountains") ook reg? En as *Benjamin Moodie setlaars* reg is, is *1820 setlaars* ook reg?

4.3.4 Plant- en diername

Die volgende reeks uitsprake/reëls skep in samehang ook probleme:

p. 45 # 2: "Die algemene reël geld dat eiename met 'n hoofletter begin."

p. 49 # 3: "Sekere tipes dier- en plantname is eiename ..."

p. 56 # 17: "Die name van kultivars, dier- en plantvariëteite ... word met of sonder 'n hoofletter geskryf." Voorbeelde sluit *jerseykoei* en *rambouilletskaap* in.

p. 69 # 2.1.2: Onder die opskrif *Soortnaam- plus eienaamelement* staan dan ook die voorbeeld *volbloed Bonsmara*, *volbloed-Bonsmara*.

As dit nog gelees word met p. 55, # 15.2 ("As die samestelling 'n soortnaam is, word dit normaalweg met 'n kleinletter geskryf, selfs wanneer een of meer van die dele daarvan met die vorming van die samestelling 'n eienaam of 'n gewysigde eienaam was"), word dit bitter moeilik om te weet wat die skryfwyseverskille en -moontlikhede is ten opsigte van byvoorbeeld —

volbloed Bonsmara (p. 69)

jerseykoei (p. 172)

Knysnaloerie (p. 184)

namakwaduif (p. 220)

Oom Sarelperske (p. 231)

smirnavy (p. 274)

4.3.5 Taalname

Taalname staan uiteraard in noue verband met eiename. Die gewone gebruiker, wat moet weet dat samestellings met eiename anders behandel kan word as samestellings met ander selfstandige naamwoorde, moet verder ook nog weet dat taalname nie soos ander samestellings met eiename behandel word nie. Hy moet dus weet dat hy *Oxfordengels* móét skryf (p. 70 # 2.2.1.1), maar dat hy *Oxford woordeboek* kan skryf, en dat dit *Wit-Rusland* (p. 52 # 6(1)) en dus vermoedelik die "Wit-Russiese landskap" is, maar dat die Wit-Russe *Wit Russies* (p. 71 # 2.2.3) praat en dus vermoedelik "Wit Russiese letterkunde" lees.

Boonop is dit *Pseudolatyn* (p. 252 — vergelyk dit met p. 71 # 2.2.2.2), maar *Proto-Semities* (p. 252) en *Pidgin-Engels* (p. 243). Dan is daar nog *Rugbyafrikaans* en *Standaardafrikaans*, maar *Griekwa-Afrikaans* (p. 70). (Terloops, is "die koeël is deur die kerk" 'n Standaardafrikaanse of 'n standaard-Afrikaanse uitdrukking?)

Hierdie soort onderskeid is hoogstens 'n akademiese oefening; in die praktyk is dit gedoem om geïgnoreer te word.

4.3.6 Praktiese omskrywing en voorbeelde

Baie van bogenoemde probleme sou in groot mate opgelos kon word as die AWS⁸ 'n benutbare omskrywing van "eienaam" of minstens meer verteenwoordigende en illustratiewe voorbeelde bevat het. Die gebrek daaraan is m.i. 'n ernstige tekortkoming.

4.4 Telwoorde en breukname

Telwoorde en breukname word op p. 77 behandel. # 2.9.1 bespreek die skryfwyses van hooftelwoorde en laat omtrent elke denkbare moontlikheid toe. Van die reëls t.o.v. rangtelwoorde en breukname is egter onverklaarbaar: *vyf-en-veertig* sowel as *vyf en veertig* word toegelaat, en so ook die rangtelwoorde *vyf-en-veertigste* en *vyf en veertigste*. Hoewel *driehonderd x drie honderd*, *tienduisend x tien duisend* ens. ook telkens toegelaat word, geld die ooreenstemmende vorme nie by rangtelwoorde nie — slegs *driehonderdste*, *tienduisendste*, ens. is toelaatbaar. Hoekom? By breukname kan 'n mens skielik weer óf 'n *driehonderdste* óf 'n *drie honderdste* skryf.

Hierdie verskille is op sigself al moeilik genoeg verstaanbaar, maar as 'n mens dit verder sien teen die agtergrond van die reëls in # 2.3 en 2.4 op pp. 71 en 72 (by breukname word immers s.nwe. gevorm m.b.v. agtervoegsels), word dit nog onverklaarbaarder. Voorts word naas *twee derdes* en *sewe agstes* ook *twee-derdes* en *sewe-agstes* toegelaat, maar, soos uit die formulering van die paragraaf afgelei kan word, dié moontlikheid geld nie by bv. *sewentien driehonderdste* nie.

Dit is hierdie ongemotiveerde verskille wat nie "groter vryheid" bring nie — dit maak die lewe vir die skrywer van Afrikaans net moeiliker.

4.5 Afstandsamestellings

Die AWS^s bevat ook nou die reël dat die afstandskoppelteken in gevalle soos *adjunk- besturende direkteur* weggelaat kan word (p. 40 # 3.6), hoewel dié besluit reeds in 1978 geneem en bekendgemaak is. Die 1978-voorbeelde het *mede besturende direkteur* ingesluit, maar nie een met 'n voegsel aan die eerste lid (*groeps- finansiële sekretaris*) nie. Die AWS^s gee weer nie eersgenoemde nie, maar wel laasgenoemde en bepaal dat die afstandskoppelteken in voegselgevalle verpligtend is.

Is dit omdat iets soos *groeps- onselfstandig* is? Moet mens nou maar aflei dat dit ook geld vir *mede-*, wat in hierdie betekenis deur al die woordeboeke as onselfstandig ("mede-") ingeskryf word? So 'n afleiding is m.i. te veel gevra van die gewone gebruiker — die AWS^s se uitgangspunt hier is immers voegsels en nie onselfstandigheid nie. Geld 1978 se *mede besturende direkteur* nog? Indien wel, sou dit ook geld vir voorvoegsels soos *ko* in bv. *ko artistieke produksie*? Die reëlformulering en voorbeelde is dus gebrekkig.

4.6 Nie-, non- en oud-

Op p. 41 # 3.9, word bepaal dat, behoudens sekere dwingende redes, *nie-*, *non-* en *oud-* sonder koppelteken vas geskryf word. Hoekom daar, veral wat die *nie-* betref, aan 'n ou gevestigde en haas probleemlose skryfwyse getorring is, is onduidelik. Dit gebeur selde of nooit, het die ondervinding geleer, dat iemand natuurlikerwys of per ongeluk *nie-* sonder koppelteken vas skryf nie — los wel. Bowendien versluier *nie-* vas dikwels die kernwoord en maak 'n herlees nodig. In die praktyk kom sulke woorde dikwels amper alleenstaande voor, bv. in lys-te, op vorms, ens.: op 'n vorm oor versekeringspolis se staan bo die kolom byvoorbeeld *Nielewens*.

Die TK voeg 'n opmerking by dat die koppelteken weggelaat kan word "waar dit gebruiklik geword het". Die ironie is dat — met uitsondering van *nietemin*, *nieteenstaande* e.d., wat in ieder geval 'n heel ander saak is — dit áltyd gebruiklik was om die koppelteken te gebruik.

5. Klein jakkalsies

Weens beperkte ruimte kan daar nog net hier en daar lukraak iets genoem word.

5.1 Ondermyning

Op talle plekke word 'n reël gestel en dan direk ongedaan gemaak deur opmerkings deurspek met stellings soos "maar in gevalle soos", "as die gebruiker oordeel", "waar dit gebruiklik geword het" en dergelike. (Vgl. byvoorbeeld p. 30 # 9; p. 35 # 2.1.3; p. 41 # 3.9(1); p. 54 # 12(Opm.); p. 55 # 15.3(Opm.), ens.) Sommige kan dit beskou as groter vryheid wat gegee word, vir ander skep dit eindelose probleme.

5.2 Wisselvorme en verwante sake

In ag genome dat die AWS nie 'n woordeboek is nie en dat allerhande kruisverwysings nie moontlik is nie, is daar vir die gebruiker tog sekere probleme rondom wisselvorme, doeblette en sinonieme.

Hoewel dit taalteoreties seker nie so is nie, ervaar die gewone mens iets soos *balpunte*, *bolpunte* en *rolpunte* prakties as wisselvorme. Is *beeldhoueres* nie 'n wisselvorm van *beeldhouster* x *beeldhoudster* (p. 97) nie? En hoe verskil die ewige strydpunt *organigram* in betekenis van *organogram*? Daar is geen verbandswoord nie en dit word ook nie as wisselvorme aangegee nie.

Regtig en *rêrig* word nie as wisselvorme aangegee nie, *oppervlak* x *oppervlakke* en *tabak* x *twak* wel. Op p. 6 sê die AWS⁸ dat wisselvorme "na betekenis en gebruik as gelykwaardig beskou en erken word", terwyl doeblette baie van mekaar verskil "in betekenis, gevoelswaarde, maatskaplike waardering e.d." (p. 7). Volgens hierdie uitsprake is *regtig* en *rêrig* eerder wisselvorme en *twak* en *tabak* doeblette, en veral op min of meer tegniese terrein is daar eenvoudig 'n verskil tussen *oppervlak* (boonste vlak) en *oppervlakke* (maat).

En óral, selfs by *ag(t)daegeneebossie*, word *ag* x *agt* as wisselvorme gegee, behalwe by *agtien*. Hoekom?

5.3 Oënskynlike inkonsekwentheid

- (a) Dit is moeilik om te begryp hoe die reël in die tweede paragraaf van # 1.2.3 op p. 67 en die voorbeelde daar, en dan die inskrywings *linksaf*, *links af loop*, *linksom* en *links om ry* op p. 204 asook die ooreenstemmende inskrywings by *regsaf* en *regsom* op p. 258 by mekaar uitbring word.
- (b) 'n Mens wonder wat die gewone gebruiker gaan maak met *aaneenflans* en *aaneenryg* teenoor *aan een skryf* en *aan mekaar skryf*, in ag genome al die betekenis by laasgenoemde twee gegee (p. 83). So ook met *agter aan* ('n *lap* [hang] - - *die wa*) (p. 86), *boaan* (*die naam staan* - *die lys*) (p. 105) en *onderaan* (*die woord staan* - *die bladsy*) (p. 227).

- (c) Kleuradjektiewe word los geskryf, bv. *appelkoos serp* en *olyf hemp* (p. 72 # 2.5(3)). So ook *sweetvos perd* (p. 285) — hoekom dan *vosperd* op p. 315?

5.4 Woordgroepkoppelings

Die reël dat daar 'n koppelteken moet kom tussen ál die lede van samestellings soos ondergenoemdes (p. 39 # 3.5.2 en 3.5.3) lyk ook 'n bietjie kortsigtig. Die reëlformulering, gelees met die voorbeelde, is onvoldoende. Die voorbeelde in die AWS⁸ kan seker nog só werk, maar wat van verdere verbindings? Moet dit dan ook *bek-en-klou-seer-virus*, *hand-om-die-nek-hek-slot*, *wins-en-verlies-rekeningkantoor* en so meer wees? Dit word absurd vanweë die rits koppeltekens. Indien tog korrek, wat van gevalle met voegsels: *tref-en-trap-ongelukstoneel*, *mond-tot-mond-aseemhalingsprosedure*. Die alternatief lewer weer skrifbeelde wat onaanvaarbaar (of erger as tevore) is: *bek-en-klou-seervirus*, *wins-en-verlies-rekeningkantoor*.

6. Slotopmerkings

6.1 Esoterics

Gee die AWS⁸ inderdaad groter vryheid vir die gebruiker van Afrikaans? Ja, wel, vir diegene wat in elk geval skryf sonder om hulle aan spelreëls te steur — hulle "foute" van jare word geakkommodeer. Daarteenoor word van diegene vir wie dit erns is om hul taal korrek te probeer skryf, verwag om dikwels nogal gevorderde taalkundige kennis te hê — "esoterics" sou seker nie 'n onvanpaste woord wees nie — ten einde sommige van die reëls te begryp en toe te pas.

6.2 Arbitrêr

Die noukeurige leser-gebruiker word telkens gekonfronteer met wat as arbitrêre besluite gesien moet word. Hoekom anders word byvoorbeeld slegs *ten spyte van* en *ten slotte* erken, terwyl *terwille van* en *tenminste* naas *ter wille van* en *ten minste* erken word? Die beginsel word ondermyn, en 'n mens het geen ander keuse as om maar gedurig die AWS⁸ te raadpleeg nie.

6.3 Geheelindruk

Na uitvoerige gebruik bly die algemene indruk dat daar by die opstel van die AWS⁸ te seksioneel te werk gegaan is, so asof verskillende dele van veral die

spelreëls nie behoorlik by mekaar invoeg nie. Die AWS⁸ het m.i. 'n enkele eind-redakteur nodig gehad wat met 'n onbevange oog kon kyk en groter en hegte koördinerings kon bewerkstellig.

'n Mens kry ook die indruk dat van die reëls op grond van te eenvoudige en te beperkte voorbeelde geformuleer is en dat nie al die implikasies besef is nie. Ek is daarvan oortuig dat as die TK die konsep van die AWS⁸ as geheel aan ('n beperkte aantal) taalpraktisyns beskikbaar gestel het om dit in die praktyk te toets, baie van die probleme wat hierbo genoem is — ten minste baie van die formuleringsprobleme, asook swak, onvoldoende, eenvoudige en eensydige voorbeelde en die setfoute — uitgeskakel sou gewees het.

Aantekeninge

- 1 'n Soortgelyke resensie het oorspronklik in *Bulletin* 4/91 van die Suid-Afrikaanse Vertalers-instituut verskyn. Dit is hier, met SAVI se verlot, aangepas om voorsiening te maak vir die tweede druk en 'n langer gebruikstydperk.
- 2 Taalkommissie van die SA Akademie vir Wetenskap en Kuns. 1991. Agste, verbeterde uitgawe. Eerste en tweede druk. Kaapstad. Tafelberg.
- 3 Met # word hier die paragraafnommer in AWS⁸ aangedui.